

1

E

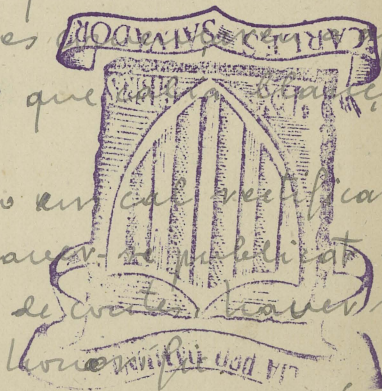
La novel·lística valenciana contemporània

Un fet inusual s'ha produït en la història de les lletres valencianes, un fet que no s'ha remarcat tant com mereix i que és necessari que algú el faci patent per tal que el públic valencià en general se n'adone. Es tracta de la publicació de la primera unitat i de la segona unitat de Contes del pla i de la unitat de don Manuel González Martí, qui, quan els escrivia a Madrid en plena guerra civil estava ben lluny de pensar que tornaria a ser president d'aquesta societat que ens acobla a ell i a nosaltres.

Quan publicà el seu primer volum de Contes, en 1947, ja ens adonàvem de la importància cabdal que tenia el retornar a la prosa, a la prosa literària, quan ja els lectors de València començaven a comprovar que als aparadors de les llibreries anaven succeint-se els volums de versos i que semblava sense remei el cas, és a dir, veure que unes altres maneres de manifestacions literàries apareixien. Aleshores vam escriure que les campanes al vol.

Han passat els mesos i no en cal verificar ni una línia. És més; caldria, en haver-se publicat el segon volum, la segona unitat de Contes haver repetit el vol general de campanes l'home.

Perquè si no estem sobers de poemes, de bons

poetes valencians, és clar, de provistes estem molt i
mancats. I és que la prosa costa més de fer que no el
vers. Generalment el públic, no escriptor creu el
contrari: que escriure en vers, en bon vers, és més
difícil que escriure en prosa, en bona prosa. El poe-
ta rimador produeix d'una manera que podríem dir
fisiològica, encara en el cas que produeixca treball-
sament, lentament, amb dolor. El poeta, el bon poeta,
si posseix l'idioma, per aquella gràcia alada que
Déu li ha donat, va escrivint, va produint els seus poe-
mes amb una febre ultraterrena que alguns diuen
inspiració i com si un àngel, el seu àngel, li dicta-
ra a les oïdes els versos perfectes amb el ritme,
amb la musicalitat pertinent, amb la rima coro-
nadora de l'obra perfecta. I, ací radica la inferio-
ritat, en desaparèixer el raig de la font inspirado-
ra, en absentar-se l'àngel que dictava o bé en
enmundir l'àngel, el poeta termina el poema,
l'obra literària. En no haver més a dir, desca la
ploma i el càntic és terminat. No manca res per-
què el que calia fer, fet està.

L'obra literària en prosa, no. Abans de co-
mençar-la, el contista, el novel·lista, l'assagista, ha
de saber on ha d'anar i per on ha d'anar. Ha de tin-
dre una anècdota, o moltes anècdotes; ha de tindre
un o més personatges; ha de crear un escenari, un
ambient, un espai. El poeta ni és un realista,
un impressionista, un descriptiu, tot ho té fora d'ell,
davant d'ell i no li cal sino ~~confessar~~ copiar. Si
és un subrealista, un introspectiu, no li cal sino

confessar. Tot ho té dins d'ell. No hi cal sino trarre. ³
El novel·lista és un inventor. El poeta és un relator
o un delator. El novel·lista crea. El poeta està creat.
Novel·lar és oficiar. Versificar és deixar a lenuar l'es-
perit. La novel·la és un producte artístic, és un
producte d'artifici, és a dir, artificial. Versificar,
poèticament, és un producte natural. En totes les
literatures apareix primer el poeta; després, el prosista.
A València es confirma la regla, una vegada més. Els
trovadors inicien la nostra literatura. La mateixa Cròni-
ca del Rei En Jaume I està plena de fragments en
vers si és que tota ella no fou, en inici, escrita en
vers. El nostre primer renaixentista, Tomàs Vilarrovia,
escriví en vers; el nostre patriarca de les lletres, Téo-
dor d'Iborente, és un poeta. I ara, en aquesta tercera
etapa renaixentista, en l'etapa actual que comen-
ça després de la guerra, la producció versificada és
major que la prosista. I bé; en aparèixer la prosa
en aquesta tercera època ho fa amb tota dignitat;
ho fa com poden comprovar els lectors en les dues
unitats de contes de don Manuel González Martí.

Però és que aquests setze contes són un producte
esporàdic? No hi ha res anterior que explique la
normal aparició d'aquest tan notable prosista?

Hi ha, efectivament, novel·listes, artistes, literats
que han produït estimables obres en prosa. Un d'ells és
don Angel Sánchez Gualbes; autor de Bolanguera de
dinorís, al qual voldria en breu de referir més
avant.

Antecedents: "Els novios de la Penya Verda"
i "Bolangeria de dinovis"

En l'aplec de contalles Bolangeria de dinovis hi ha un antecedent dels contes de don Manuel Jorzo i les Marti; és aquell en què l'acció està situada en els temps medievals valencians. La diableria del retaul on es conta la vida d'un pintor quatrecentista vinculat a Sant Mateu, centre i escola de retaulistes de fama. La descripció de l'obra de l'artista Pere Alemany i l'enumeració de les taules que el tal pintor deixa per tota la comarca i terres d'Aragó entren ja en els límits de la investigació artística.

I així tot el volum. Amb les gràcies de l'amor diluïdes en cada narració on es recolora l'interès de les contalles, amoros unes vegades felixos i altres vegades no tant.

Açò que hem dit de l'obra de don Àngel ho diem també de l'obra de don Manuel.

I és que el ceramista, l'historiador, el crític d'art, l'erudit, s'ha manifestat artista del llenç, qualsevol, s'ha manifestat escriptor, novel·lista, contista, sense perdre, ans al contrari, ninguna d'aquestes ^{qualitats} bàsiques per a la creació de les dues unitats de contalles esmentades.

Don Manuel és l'historiador de la cera

nica dels segles medievals. Per a historiar-la li ha calgut estudiar tots els aspectes de l'època. Reis, cavallers, menestrals; ambient, costums, indumentària, institucions... Ajunten-hi gust literari, imaginació creadora, possessió de les tècniques de l'escriptor, i dels llenguatges viu i arcaic de València; ajunten-hi amor a València i voluntat ensens i tindreu l'escriptor que ens mancava puix que amb uns dotze mesos ha tret a l'apetència dels lectors setze contes medievals, setze interessantíssimes narracions valencianes fornides amb aquells elements que hem anotat.

Ens cal fer, però, un aclariment puix que de no fer-lo deixariem de ser justs. Deixades així les coses podria semblar que l'obra de Don Mameu no és prou original. I, certament, és ben original. Don Mameu i Don Àngel són dos estudiosos de les mateixes èpoques valencianes. No és estrany, doncs, que per a les seues obres literàries de creació s'hagen inspirat en una mateixa època: els segles XIVe, XVe i XVIe.

Però també no seriem justs si no recordàrem que Don Mameu fa molts anys, en 1914, 17 anys ^{abans} de l'aparició de Bolanjera de dimonis, publicada en el Cuento del Inmengu ja esmentat una llegenda ambientada en el segle XVe on apareix un personatge, un pintor els retauls del qual

són famosos en la història de la pintura (6)
quatrecentista: Jacomart (Jacob Marc). Estem par-
lant d'Els novios de la Peña Verda que és un
antecedent de l'antecedent de don Àngel que
havem estudiat amb anterioritat.

Aquesta contalla plena de poesia i d'aquell
romanticisme ingenu que és vivent a totes les
èpoques forma part de la segona unitat dels
Contes del pla i de la muntanya. En incloure-
la, l'autor l'ha netejada, l'ha polida gram-
ticalment deixant-la, ja corregida, ben germana
de les altres obres que li fan companyia. Per això
el lector trobarà que el mot "novios", castella-
nisme frapant que ara els literats ja no adme-
ten, s'ha transformat, ha estat substituït, en el
mot "promesos" car a València, correctament dit,
són "nuvis" - "novios" en castellà - els qui són casats
de poc mentre que són dits "promesos" els amants
que s'han promès, l'un a l'altre, donar-se en
matrimoni. És a dir, els enamorats abans
de casar-se són promesos i després de casats
són nuvis, ço és, novells.

Aquesta depuració del títol es troba en
tota la novel·leta amb la qual cosa quan
literàriament, avui que la literatura valenciana
ha estat molt millorada, - treballada, - per-
feccionada.

d' l'argument? No cal. Diguem tanpols que

L'escenari és Morella; que el nuoc són uns (7) amors tendres en la dama i interessats, de gala, aventurer, en ell; la intriga, un suposat i misteriós i miraculós advertiment d'una verge pintada per Jacob Marc; el desenllaç, l'enamorament real i veridic del ~~retorn~~lista del segle XVI que tant va treballar per a les esglésies de les comarques castellonines. Els promesos de la Penya Verda és un inolvidable antecedent de l'obra posterior de Don Manuel.

Totes les proses d'ara estan en potència en aquella prosa que semblava no havia de tindre companyones i que, ja ho hem vist, al llarg dels anys, després d'haver passat molta aigua pels rius de la nostra literatura renaixentista, per una d'eixes inexplicables reaccions de l'ànima de tot bon valencià que es produïxen quan ~~un~~^{hom} es creu en perill de mort, ve el retorn a la terra madra, ve el retorn a la llengua materna... I aquella prosa que ha estat isolada tan de temps avui viu a les pàgines del llibre al costat d'unes germanes fresques i joves, vestides com aquella i que parlen i que accionen com aquella. Els promesos de la Penya Verda

són l'antecedent d'aquestes narracions de (8
1947 i 1948 que sense la Bolanzera de don
Àngel, també les tendriem a les nostres
mans tan ben il·lustrades, tan ben impreses,
tan ben relligades, com fa molts anys no
s'estilava en el llibre valencià.

7

El pla i la muntanya (9)

El títol genèric de les tres unitats de contes de don Manuel González Martí és d'allò més ambiciós que s'hi troba: Contes del pla i de la muntanya. (I diem tres unitats perquè n'ava en vint dues, dins de poc en seran tres). Després de situar la seva obra en el temps - De la València Medieval - ~~els~~^{la} situa en l'espai: pla i muntanya. És a dir, en tot el nostre país, en tot el nostre antic Regne.

El pla és el Baix Maestrat, la Plana, l'Horta de València, la Ribera, la Marina... La muntanya és la comarca de Morella, l'Alt Maestrat, la comarca de Gorgorib; és la serra Mariola...

Hi ha conte, com La calúnnia de la vanitat, que l'acció es desenvolupa tota ella en el pla, en la ciutat, en el Cap i Casal de València. Hi ha conte, com Penyarroja i Vallibana, que l'acció no ix de la comarca morellana. Sense necessitat de llargues descripcions l'autor situa el lector en el lloc corresponent. No es complau en descriure paisatges, més bé la seva ploma gotja en fer descripcions d'accions. És una prosa viva, nerviosa, dinàmica, que es llig ràpidament, però ~~narrativa~~ detallista. Quan l'autor moralista és per interessos espirituals i fa allavors una mica de filosofia: «De vegades

la vida de l'home se desenvolupa, no pels camins⁽¹⁰⁾ que ell s'ha proposat, sino pels que insopinada i imperativament li marca el destí». «La mal-
dat està ben repartida pel món i a tots ens per-
toquen les seues obres dolentes». «Veus distintes i
complementàries, la de l'esquella i la de l'ai-
xada; les dues recreant la reflexió de l'home,
que si la de l'acer ferint la terra senyala els
propers fruits per a la vida del cos, el pa nos-
tre de cada jorn, aquella és el caninyó accent
de la mare Església, advertint-nos que allí finalitza
la vida terrenal, de prova i sacrifici, senyalant el
camí per a l'altra, la del descans i el goig
etern» Així diu a tres passatges distintes i distants.

Les moralitats són, per al lector, el resum no
expres de les contalles, quan aquestes són, efectivament,
contes i no novel·les.

Les descripcions que fa González Martí són
breus i molts ajustades. En L'Espaser, quan aquest, des-
prés d'haver fet el seu assassinat fugí de València
cap a la Ribera, «Parà un instant, el que necessita-
va per a reflexionar quina direcció prendre,
i manyprenque la caminata sense preocupar-
se del menjar; la pena de la mort comença
l'ofegava; passà la modesta casa de recolliment
de davant del convent de Sant Agustí. Quina
veia més llúida havia forjat el pare del

mestre Francesc, per a tancar la capella de la "Verge de Gràcia en l'església d'aquell convent; seguí
avant; allà quedava la basílica de Sant Vicent de la Roda amb el monestir dels frares de Poblet de Catalunya... Avant!-- sempre avant!-- per sendes i camins polsosos a les vores dels quals s'alçaven barraques i cases de llaurança rodades de moreses; la del Polit, la de Cabanilles, la del Parret, la del Mydia... Tot el sant dia acaminant».

Ara som dins la ciutat a darreries del segle XVI. La urbanisació no és, certament, la d'ara, ni cosa semblant. Ha ploquit, i plou encara, és un dels temporals que de tant en tant es fan patents a la ciutat.

En un altre conte, en "Una al diable i una altra a Déu" es fa la descripció de la botadura d'una nau pesquera en «un dia 18 del mes d'abril de 1497» el cas de la qual havia construït el calafater Cristòfol d'Estrep qui tenia l'obrador en el carrer de les Barques.

En "Na Carroça de Vilavaquí i el pastor còbler» hi ha l'aigua-fort d'una placeta de la ciutat. La placeta se la mira Ferraset, un personatge ingenu i camperol, versolari que ha baixat al pla desde la muntanya.

Parla de la "Blotgeta de l'oli" i de les gòrgoles que "són canons de pedra pera

tirar al carrer l'aigua que s'arreplega en les teulades quan plou » ; A aquelles gàrgoles que « el poble les ha batejades amb els noms de l' "Engonari" i l' "Engonariesa" »

En « El geni ens acompanya fins la mort » fa una descripció de l'horta de Mislata.

En un altre indret ens parla de la mar, revolta, enfurismada, Tempestuosa, que s'enquie les embarcacions. I també de la mar llissa, blava, que esguarda el Rei d'Alfons el Magnànim des del finestral estant del castell de Gaeta : « El blan de les aigües de la mar tan intensament blan que pareixia espes com gelavea (gelatina) » explica el mot antiquat, l'autor que escriu per a lectors d'ara.

I en altre lloc descriu el vestit dels camperols morellans del segle XVI que no és altre sino el que ha perdurat fins els començaments del XXI : « El foraster duia camisa blanca de gran coll, pantaló de calçó curt de groixut drap negre; jaqueta d'igual drap i color; capell ample de grans ales i calçat amb abarques que amostraven les groixudes calces de llana »

Es aquest un personatge que devalla de la muntanya al pla en un dels contes on es conjuguen bellament els ambients que tractem de remarcar.

Perquè ni el paisatge de la ciutat i de l'Horta ⁽³⁾
~~a~~ ^{són} clars i ajustats el de la muntanya ho és també
ni massa meticulós, ni massa prolix.

Aquí s'han unit poesia i erudició, una erudició
històrica amostrada senzillament sense en-
farfecs, agraçosament, literàriament. Car els
erudits, amb excepcions notables i no molt
nombreuses, ens tenen acostumatats a donar-nos
la seua saviduria amb una sequetat tota
extranya al gust de les belles lletres. Però en
aquests contes això no es repeteix com vorem
en estudiar els elements històrics que han
estat emprats per a bastir l'obra.

En descriure la vida muntanyenca
era fàcil topetar amb escenes hivernenques
en les que el fred i la neu són elements
inseparables. En aquest capítol de «La Verge
del Marfullar» un pastoret s'ha esgarriat
en un jorn de turbolina en què el vent, la
neu i les aravogues fan perdre l'esme fins
a qui més coneix la muntanya.

Els pobles del Maestrat i els de la
comarca Morellana solen ésser bastant primi-
tius; la majoria són anteriors a la invasió
àrab i pertant, encinglerats, posats al cim de les
muntanyes. Aquesta situació geogràfica els donq-

- com tots saben ja - una fesomia especial, peculiar, molt diferent a la que tenen els pobles fundats amb posterioritat, i col·locats a les valls, a les vessants de les muntanyes, vora dels rius o vora de la mar. (14)

I així com hem anat espigolant aquestes notes al llarg dels dos volums podria prendreⁿ moltes més, cosa que no fem per no allargar massa aquesta part; però queda ben patent que l'estil de don Manuel no s'esplaiava en descripcions paisatgístiques; prefeix la descripció del dinamisme i el diàleg amb les quals dues coses veix en absoluta i fa que els ambients medievals siguin entesos i comprensos pels lectors d'ara, esperits moderns que estimen més la mobilitat de l'acció i de la gesticulació de la conversa animada que no l'estil de la literatura del segle passat, lent i reposat, ple de divagacions morals, metafísiques, a més de les descriptives de paisatges exteriors.

No es pot fer literatura d'una època determinada si no es coneix a fons l'època sobre la qual es vol escriure. És a dir, no es pot improvisar literatura d'ambient. Cal, per a tal cosa, tindre uns coneixements exactes de l'època en què els personatges han de moure's. No és prou anomenar la Glotja, el mestre Pere Conte i uns quants cognoms de famílies de cavallers il·lustres per a provocar un ambient; és necessari alguna cosa més; conèixer la història; haver llegit relacions, inventaris, escriptures, dietaris, cròniques, itineraris; haver fet interpretació de plànols i de tota manera de documents. Ni les armes, ni la indumentària, ni molts atifells d'aleshores són iguals als d'ara i no és possible fer obra perfecta sense una perfecta justesa dels elements integradors car tots els contes d'aquesta sèrie són com a cròniques novel·lades de successos dels segles medievals. Fins els personatges - com vorem més avant - no desentonen, tenen la mentalitat pròpia de l'època. No afirmem que tinguen una mentalitat distinta a la d'altres èpoques niu que els personatges reaccionen segons l'època en què viuen entenen, és clar, que els sentiments, les

passions, les virtuts, els vicis, són de tots els llocs i de tots els segles.

Però essent així real, en cada època els homes han accionat i reaccionat d'una altra manera segons el Temps i encara segons les latituds. Id

Així els Temes, les anècdotes que han servit per a presentar i moure els personatges són netament medievals. I alguns, històrics. D'ara en avant qui vulga tindre una visió viva, vívida de la València del segle XVI en el cas que se l'indigesten els llibres d'erudició plens de dades, notes àrides, veus antiquades amb grafies interessants solament als lingüistes, ha d'anar a aquestes pàgines i trobarà en elles tot quan desitja, història i arqueologia, costums i creïncies llegendàries, quadrets de vida valenciana, frescs i animats.

Trobarà vida perquè allò més interessant al lector mitjà són els assumptes, no les ràpides, però suficients, descripcions de palaus i castells i hostals i finestrals i apitradors i carrers, donat que aquestes notes són totes erudites que s'inclouen per a situar la faula, la contalla i queden al marge de la línia anecdòtica que és per a la literatura narrativa el que la melodia és per a l'obra musical.

En cada conte hi ha elements medievals. ¹⁷

L'Espaser comença en el carrer dels Manyans que encara subsistir - i aquesta és una de les últimes gràcies que s'hi contenen: que molts indrets de la ciutat - (la Glotgeta de l'Oli, la Tapineria, l'Ermita de Sant Vicent de la Roqueta) encara els vivim - i acaba en el Monestir de la Valldigna quan aquest està ple de vitalitat; però ha passat per uns torrens de llances en la replaça frontera del Palau del Reial, per una justa a tota ultrança amb espases a les mans, i per l'aventura d'uns cavallers assaltadors de camins que preparen un robatori de joies a un cementeri de lloc sagrat.

Són estampes, naturalment, medievals que avui ens estranyaria vore repetides en la vida quotidiana.

En L'Obligació anyal de la festa de la Verge hi ha una rebel·lió dels morescs de la muntanya i uns ballsters que des de les muralles de Castelló ^{defensen} - que no és altre sino Morella - ^{defensen} l'infant que heroicament es fa amb la imatge de la Verge.

En El geni ens acompanya fins la mort es descriu el camp de la Boatella de la banda del riu allà on apareixia el drac alat que haquí de matar un valent joveuet amb una astal i on

els aventurers i malfatans i viciosos de l'època (18) pul·lulaven, no molt lluny del barri dels Peixcadors, baraters i jugadors.

La cort d'Alfons el Magnànim amb les justes literàries i les menjades macabres amb cavallers i damiselles, poetes i escriptors, cortisans i diplomàtics i el bufó i les intrigues és tot un quadret meravellós de realisme medieval.

I ara ens volem referir a tres aspectes més, específics de l'època, i que separarem dels històrics i llegendaris dels que ens ocuparem més endavant. Són: el sentiment religiós, la presència de jueus i serrans conversos i el concepte de l'honorabilitat.

Cada literatura té la seua manifestació mística en consonància amb l'ànima del poble - diu Pere Corominas en el "Sentimiento de la rigura de Castilla" i és cert. I per so mateix aquests contes de don Manuel González Martí haurien de ser construïts amb personatges de conviccions religioses i amb religiosos pel mig - freres i mangetes - desenvolupant activitats importants en les centalles. I així al costat de Sant Vicent Ferrer tenim el Pare Gilabert Jofre. El primer, en el miracle del mocadoret i el segon, en la fundació de l'Hospital dels Folls. Religiositat hi ha en cada conte; i si hi ha un personatge avariciós que sembla oblidar les seues obligacions vers Déu i el proïsme,

don Manuel possa al seu costat un altre personatge que farà fer justícia i restituir de la millor manera possible les riqueses mal adquirides i farà fer allò tan característic de l'època: la construcció d'una sepultura en el claustre gòtic del nostre convent de Predicadors i que se celebre una missa «mentres el món niga món» per l'ànima d'aquell qui fan enganyat.

És l'època d'aquesta manera de manifestacions religioses; és la mateixa època en la que es gravava en les pedres més altes de les parets de la ~~Blotja~~ destinada al comerç, que sempre ha semblat una activitat molt unida i massa per cert, a l'engany.

« Casa famosa sóc, en quinze anys edificada. ~~compatricis~~, gusteu i vegeu quant bo és el comerç que no porta l'engany en la paraula, que no roba al proïsme i no li falta, que no dona els seus diners amb usura. El mercader que viu d'aquesta manera rebotarà en riqueses i gojarà per darveries la vida eterna»

La vida eterna! És l'ideal del cristià: morir amb la seguretat d'obtenir el cel després d'aquesta vida; a tal cosa es dirigeix la seua religiositat.

I per aquest sentiment religiós indeclinable

i no mai afeblit els jueus i els moros de (20
l'època són menys preats cordialment. Es po-
dran tindre tractes amb ells si són homes de
qualitat i en tindran els reis i els cavallers.
Però els jueus és una raça maledida que, com
els moros, viuen apart dels cristians. Els seus
barris són assaltats de tant en tant pel poble
enfurismat per qualsevol motiu. En l'Edat
Mitjana la condició social dels jueus és infima
i degradada. Així apareixen en aquests contes:
avars i rics i maledits i menyspreats.

I el sentiment de l'honorabilitat, ¿com
reacciona en les nostres terres en aquesta
època medieval? d'honor tal com l'explica
González Martí és prou distanciada de l'honor
explicada per Calderón de la Barca, el
dramaturg castellà.

Misser Glorens, el notari de La caixa
de l'anoquer és comprensiu. Té el caràcter
sencer, recte, justicier, enèrgic; però a l'hora
de castigar castiga l'home que li roba
l'honor. Per a la filla, l'oblit. Aquesta es
fica menja. Els cabals del pare van a
parar en deixa testamentària a l'hospital
d'innocents i folls. Tot molt segle XVI. És clar;
aleshores, a València, la vida no és tan

austera com a altres llocs de la península. (21)
Les altres classes socials estan influïdes per la
cultura provençal, pel Renaixement, per una
vida més molta. Hi ha altivesa, hi ha rec-
titud, hi ha energia, és clar; però és una
altra energia, una altra rectitud de criteri
i una altra altivesa. Mor l'assaltador; la
víctima, la dama, es rehabilitarà davant
de Déu en el retir conventual. I essent aiti-
ja és prou per a nosaltres mediterranis.

7

Els elements llegendaris

22

Crear amplis ambients medievals prescindint dels elements llegendaris fóra un contrasentit. Les llegendes han arribat als nostres dies i encara els nostres dies són productors de llegendes no obstant haver una instrucció científica originadora d'una cultura així mateix científica. Però ni la ciència ho explica tot, ni avui ens volem explicar totes les coses per la ciència rònegament. Les llegendes tenen un fons poètic que va molt bé per a aberrar esperits simples i somniadors. Les llegendes, així, són precises per a la vida prou que també la vida és somni i poesia. I neixen les llegendes, i viatgen i es transformen les llegendes adaptant-se als països per on passen.

En els segles medievals les llegendes serien més nombroses que no ara. ¿Quantes no se n'han ram perdut? Altres, però, han arribat al nostre temps. Algunes amb fesomia d'històries reals i crues, com a a nivellament de tantes històries que per inversemblants es donen com a llegendes. De tot n'hi ha en els volums de contes que estem estudiant.

¿Qui no dirà que és una llegenda el despoblament de Penyarroja, una llivella, i

la seva repoblació pels fadrins de Vallibona 23
que prengueren dones del poble veí? Hom con-
ta que els primitius romans, mancats de dones,
anaren a robar-ne i aquestes, les sàbines, dones
d'una tribu veïna, estimaren més els nous
marits que no els marits anteriors. Això és en el
temps de la pagania. En el segle XV° en el què el
robatori de persones no era possible i encara menys
que el robatori fóra d'homes; fet per unes fadrines,
les de Penyarroja en aquest cas. No era possible i
no ho fou. Per això els fadrins de Vallibona hi
anaren cridats pel capellà, per mossen Boninyó,
a mul·lerar en bloc, a repoblar el que una pesta
havia destruït. És una tradició que avui es re-
corda i se celebra cada set anys amb una some-
ria que va de l'un poble a l'altre i que fa mit a la
mare de Déu de la Font i que seguint el costum
haurà de repetir-se enguany, 1949, l'endemà del
dia de l'Ascensió.

Però les llegendes autèntiques que es troben
en aquests contes són diverses i creen l'ambient
medieval necessari. [les tradicions, tals com la
del miracle del Mocadovet tan coneguda de tots
els valencians perquè al raió que hi ha a mitjan-
carer de la Tapineria encara se celebren anual-
ment unes festes en recordació d'aquell final
de sermó pronunciat per fra Vicent Ferrer, tan-

maturq, a la plaça del Mercat, en el que el seu (24)
mascador volà pels aires fins la casa d'una vidua
pobra, na Bailona de la Sempere, malalta al llit
i sense béns de fortuna.

En La Verge del Marfullar hi ha una campa-
neta que dirigeix ella tota sola en mig d'una
borrasca de nen i que serveix pera orientar el
pastoret perdut amb la sabera d'ouelles encin-
glerades en els ventisquers.

Els personatges en El judici de Santa Marta, que
ajuden Onofre de Peralta a recórrer de pressa les terres
valencianes per tal d'ésser dins el termini conve-
nient a l'ermita de Santa Marta, són ben bé de
llegenda. Els Promessos de la Penya Verda està ba-
sada en una llegenda, i com a tal fou premiada
l'any 1914, en un concurs. En La Cova dels dia-
mants de Castell de Cabres hi ha elements lle-
gendaris: la "cova del Drac", el tresor amagat
en la cova, l'animaló que no el deixa prendre
i que cal matar...; no són elements llegendaris
de tots els països? El poble creu aquestes contalles
esgarriloses.

¿No és aquest Drac l'animaló dels contes in-
fantils, el mateix que apareix a tantes coves on
hi ha tresors amagats a tots els indrets del món?
Sí, doncs, no és gens estrany que la contalla
siga també del Maestrat i que don Manuel l'haja

aprofitada per al seu conte.

Un animaló semblant amb les ales de vampir, és el que en El geni ens acompanya fins la mort mata Donisiet en el riu de València, vestint una forta armadura i portant al braç esquerre un escut d'acer, lluent com un espill... És una nova versió de la coneguda llegenda que el poble ha cregut encarnada en l'anomenat "drago del Patriarca"... Una altra versió ^{fora} la que Joanot Martorell reporta en el ~~seu~~ famós llibre de cavalleries "Tirant lo Blanc".

Un encert és, doncs, i gran, incloure algunes llegendes en les pàgines d'aquests volums; els folkloristes saben destriar un per un els elements legendaris de les escenes i dels relats de creació personal, d'inspiració creadora de l'autor, qui les ha encaixades subtilment al llarg de les narracions, unes vegades com a assumpte substancial del conte, altres vegades com a element ornamental, accessori; però necessari per a crear literàriament el clima medieval.

